

ЧЕПУРЕНКО
Яна,
СHEPURENKO
Yana,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Інституту управління та економіки освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна.

Анотація: Досліджено головні аспекти архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління як чинника ефективності ухвалення управлінського рішення. Зосереджено увагу на суб'єктно-об'єктних відносинах процесу інформаційного забезпечення управління як основи архетипного аналізу. Обґрунтовано доцільність подальшого дослідження інформаційного забезпечення управління із застосуванням архетипної методології. **Ключові слова:** інформаційне забезпечення управління, архетип, аналітика, управлінське рішення, інформаційне суспільство, суспільство знань.

УДК 001.102 : 316.774

Яна ЧЕПУРЕНКО

АРХЕТИПНА ПАРАДИГМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ (ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ)

Постановка проблеми. Активний розвиток інформаційного суспільства та суспільства знань характеризується радикальними перетвореннями не лише у сфері виробництва й технологій, але і ще більш радикальними змінами в управлінських відносинах, які характеризуються усе зростаючим значенням забезпечення управління оперативною, актуальною, повною, достовірною та своєчасною інформаційною підтримкою. Інформація стає головним ресурсом суспільства, і, відповідно, найважливішою складовою управлінської діяльності стає інформаційне забезпечення як необхідна умова ефективної діяльності як окремого підприємства, так і всього суспільства. Абсолютну роль відіграє інформація і в процесі державного управління, а ефективне інформаційне забезпечення державного управління є запорукою сталого розвитку держави. У сучасних умовах активного зростання ролі інформації й необхідності її ефективного застосування в управлінських процесах інформаційне забезпечення виступає стратегічним пріоритетом управління, вимагає науково обґрунтованого усвідомлення його змісту, внутрішньої структури та тенденцій розвитку. Ефективність управлінських рішень залежить від того, наскільки логічно й доцільно здійснюється інформаційне забезпечення управління, наскільки особа, що ухвалює управлінське рішення, достатньо володіє ситуативною інформацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне забезпечення управління як технологічний процес ґрунтується на системі інформаційних ресурсів. Саме інформаційні ресурси будуть визначати якість інформаційного забезпечення управління. Ці питання розглядаються у роботах таких вчених, як Р. Абдєєв, О. Кіреєва, О. Скаленко, А. Урсул, І. Юзвішін та ін.

Вагомий внесок у розвиток системи інформаційного забезпечення управління, зокрема в контексті кібернетичного підходу, внесли такі вчені, як Р. Акофф, В. Берг, С. Бір, К. Шенон, Н. Вінер, В. Глушков, В. Грищенко, А. Гупал, Х. Дрейфус, Е. Квейд, А. Кухтенко, Р. Льюс, С. Оптнер, Х. Райф, Б. Раппопорт, С. Ріпп, В. Тронь, Д. Форрестер, У. Черчмен та ін.

Інформаційне забезпечення державного управління розглянуто в роботах провідних науковців, таких як А. Дегтяр, М. Дітковська, І. Древицька, В. Дрешпак, Р. Коваль, В. Пархоменко, Ю. Уманський, А. Таіров, П. Унгурян та ін.

У контексті розкриття історіографії інформаційного забезпечення управління слід відзначити низку робіт учених, які досліджують проблеми інформаційного забезпечення управління окремими галузями та певними організаційними структурами. Серед таких досліджень роботи Г. Климовицької, П. Лисак, Т. Смачило, В. Смирнової та ін.

Інформаційні концепції управління в теорії інформаційного суспільства досліджено такими вченими, як Д. Белл, М. Кастельс, М. Маклюен, Е. Тоффлер, Й. Масуда, П. Друкер та ін.

Управлінська компонента в теорії соціоінформаційного простору розкривається у роботах П. Сорокіна, П. Бурдже, А. Гідденса й І. Валлерштайна.

Таким чином, проблеми інформаційного забезпечення управління неодноразово досліджувалися в роботах низки зарубіжних та вітчизняних учених. Слід зауважити, що ця тема розкривається у роботах учених, що проводять дослідження у різних сферах і галузях – це філософія, економіка, управління, менеджмент, інформатика, соціальні комунікації та інші науки. Такі дослідження стосуються як категорії інформації як об'єкта управління, так і процесів інформаційного забезпечення управління взагалі й інформаційного забезпечення управління в конкретних соціальних аспектах, певних конкретних управлінських сферах і на певних управлінських рівнях.

Отже, історіографія дослідження інформаційного забезпечення управління як провідної складової управлінської діяльності є достить розгалуженою й вбирає у себе дедалі більше напрямів та аспектів.

Вирішення невизначених раніше частин загальної проблеми, котрим і присвячено статтю. Психологічні аспекти інформаційного забезпечення управління вивчаються недостатньо активно. Це пов'язано з тим, що інформаційне забезпечення управління є технологічним процесом, і об'єктом дослідження стають головним чином технологічні й організаційні елементи. Доповнити систему знань, сформовану різноаспектними дослідженнями інформаційного забезпечення управління, доцільно і психологічними контентами. Така потреба існує, оскільки цей процес забезпечується людиною (суб'єктом інформаційного забезпечення управління) й призначається для людини (об'єкт інформаційного забезпечення управління). На сьогодні популярність розробки наукових проблем, що базуються на теорії архетипів, значно зросла. Безперечно, настав час формування та розробки подальших механізмів розвитку архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління, оскільки цей процес в умовах інформаційного та знанневого суспільства набуває усе більшої інституціоналізації.

Мета статті. визначити актуальність і нагальну потребу у створенні архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління для підвищення якості управлінської діяльності та подальшої інституціоналізації фаху аналітика як суб'єкта цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Інформаційне забезпечення – це сукупність процесів із підготовки й надання спеціально підготовленої інформації для вирішення управлінських, наукових, технічних та інших завдань у відповідності до етапів їх вирішення [3]. Під інформаційним забезпеченням розуміють також комплекс методів і засобів документального, фактографічного та концептографічного обслуговування, що використовуються для задоволення інформаційних потреб у конкретній науково-технічній ситуації або у вирішенні управлінських завдань [17]. У низці видань наводиться тлумачення поняття «інформаційне забезпечення управління», зміст якого зводиться до наступного: інформаційне забезпечення управління – це організація цілеспрямованих масивів інформації й інформаційних потоків, яка охоплює збирання, зберігання, опрацювання та передавання інформації (у тому числі і з використанням комп'ютерних інформаційних систем) із метою аналізу одержаних результатів і підготовки, обґрунтування й ухвалення управлінських рішень органами управління [6]. Поняття «інформаційне забезпечення державного управління» тлумачиться як «сукупність методів і засобів щодо розміщення і подання державних інформаційних ресурсів, що містять системи класифікації і кодування, уніфіковані системи документації, раціоналізації документообігу і форм документів, методів створення інформаційних баз даних і баз знань» [9]. Таким чином, під інформаційним забезпеченням управління слід розуміти суб'єктно-об'єктні відносини щодо інформації, яка функціонує в процесі управління.

У процесі інформаційного забезпечення управління інформація набуває своїх певних ознак і властивостей. «Інформація для прийняття управлінських рішень має від-

повідати критеріям актуальності, своєчасності, повноти, доступності, адекватності для прийняття відповідних управлінських рішень. Обсяги та зміст інформації, потрібної суб'єктам управління, залежать від масштабу й важливості управлінського рішення, кількості й характеру параметрів, які керуються та регулюються в керованій системі, кількості варіантів можливого стану й поведінки об'єкта управління, величини та різноманітності спричинюваних внутрішніх і зовнішніх дій, кількості та якості показників, які характеризують результати роботи системи, структури системи управління й кількості рівнів у ній» [10].

Із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і парадигмальними змінами в управлінській діяльності інформаційне забезпечення управління дедалі частіше пов'язують із процесами консолідації інформації. «Консолідована інформація є суспільним знанням, яке спеціально відбиране, проаналізоване, просинтезоване, оцінене, реструктурізоване і видозмінене з метою придатності для безпосереднього вирішення проблем і задоволення інформаційних потреб окремих осіб або груп користувачів інформації, які по іншому не мали б прямого доступу до цих знань і не могли б їх ефективно використовувати, тому що вони розсіяні по багатьох документах і важко доступні у своїй оригінальній формі» [7]. Консолідація інформації як технологічний процес дедалі помітніше займатиме провідну позицію в технологічному процесі інформаційного забезпечення управління.

Слід зауважити, що ефективне інформаційне забезпечення управління передбачає наявність суб'єкта професійної інформаційної діяльності – інформаційного працівника – та об'єкта інформаційного забезпечення управління – споживача інформації, зокрема керівника, який має ухвалити управлінське рішення. Саме у цій площині і виникає проблема щодо аналізу психологічних аспектів інформаційного забезпечення управління.

Психологічний контекст інформаційного забезпечення управління виникає під час розробки принципів цього технологічного процесу. До таких принципів слід віднести наступні: принцип об'єктивності, який полягає у тому, що інформація, яка буде надана об'єкту інформаційного забезпечення для ухвалення управлінського рішення не буде залежати від упередження й особистих інтересів суб'єкта інформаційного забезпечення управління; принцип достовірності, який виключає будь-які домисли суб'єкта інформаційного забезпечення управління, не підкріплені фактами та не аргументовані; принцип повноти, відповідно до якого інформація, що надається об'єкту інформаційного забезпечення, має охоплювати всі сторони процесу або явища, які піддаються інформаційному аналізу; принцип компетентності, що полягає у професіоналізації суб'єкта інформаційного забезпечення управління.

Головною компонентою в процесі інформаційного забезпечення управління виступає інформація. Інформація є динамічним об'єктом. Як і будь-який об'єкт, інформація має певні властивості. Систематизація існуючих підходів до виділення властивостей інформації, розроблених провідними вітчизняними та зарубіжними науковцями, дозволяє стверджувати, що інформації притаманні наступні властивості: атрибутивні (невід'ємність від фізичного носія і мовна природа інформації, дискретність інформації, безперервність інформації); прагматичні (корисність, новизна, актуальність, цінність, повнота, достовірність, об'єктивність інформації та ін.); динамічні (зростання, старіння, розсіювання). Зазначені властивості як безпосередньо, так і опосередковано впливають на якість інформаційного забезпечення управління й мають певний психологічний підтекст.

Еволюцію процесів управління пов'язують із постійним ускладненням та збільшенням кількості функцій і завдань управління, а також зі збільшенням інформації, необхідної для реалізації цих функцій. Персоніфіковане інформаційне забезпечення було притаманно ранішньому етапу управління. На цьому етапі інформація для потреб управління мала невеликі обсяги. Зі зростанням управлінських функцій відбуваються і зміни в інформаційному забезпеченні управління. Процес управління

здійснюється диференційовано багатьма фахівцями, а інформаційне забезпечення набуває складної структури, розбивається на окремі блоки, які так само диференційовано забезпечують інформацією конкретні ланки управління. Отже в сучасних умовах інформаційне забезпечення – це колективна праця, спрямована на ефективність процесу управління через ухвалення ефективного управлінського рішення.

Архетип ми розуміємо як форму колективного несвідомого (надособистісного начала людської психіки), співвіднесену із тим, що давні називали зв'язком усього з усім. Як стверджував К. Юнг, архетип – це безпрецедентна, успадкована несвідома форма або образ. Ця складова психічної структури може спонтанно проявляти себе у будь-який час, але як форма набуває змісту тільки за умови наповнення її матеріалом свідомого досвіду. Точніше кажучи, сам по собі архетип – це формотворна здатність, можливість форми. Поряд із тим цей феномен психоїдного походження можна вважати психосоціальним кумулятивним феноменом, свого роду мотиваційним геном, який передає з покоління в покоління досвід, накопичений людством [5].

Процес інформаційного забезпечення управління має свою особистісну основу. З одного боку перебуває аналітик (або фахівець з інформаційного забезпечення управління), а з іншого боку – керівник, який має інформаційну потребу в оперативній, точній, актуальній і структурованій (консолідованій) інформації для ухвалення ефективного управлінського рішення. Така особистісна основа передбачає певну комунікацію як в управлінському, так і в інформаційному аспектах. Від комунікативної основи залежатиме ефективність управлінського рішення. Існує думка, що робота з інформацією, робота інформаційного аналітика пов'язана в першу чергу з його природними здібностями, але також існує бачення аналітика або фахівця з інформаційного забезпечення управління як технолога, добре знайомого з певними методами пошуку, аналізу та синтезу інформації. Ці два уявлення мають право на життя, і саме вони спонукають до створення архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління. Використовуючи архетипну методологію у дослідженні процесу інформаційного забезпечення управління, стане можливим визначити певний образ конкретного суб'єкта процесу інформаційного забезпечення управління й образ об'єкта цього процесу відповідно до реалій інформаційного суспільства та вимог суспільства знань.

Американський соціолог і філософ Д. Белл, який є одним з провідних дослідників постіндустріального суспільства, зазначив, що «постіндустріальне суспільство – це зростаючі й непередбачувані зміни в характері суспільства, завершення становлення нової логіки його соціально-економічної організації та зміна в характері знань. В якийсь момент основні соціальні групи усвідомлюють трансформацію, яка відбувається, і мають ухвалити політичне рішення про необхідність просто сприймати перебіг подій, прискорити цей перебіг, перешкодити цьому перебігу подій або певним чином змінити його напрям» [2]. Визначаючи п'ять основних секторів, які впливають на стан, організацію та життєдіяльність суспільства, автор зазначає, що один із секторів – це сектор, що відповідає за розповсюдження та розподіл інформації. Зміни в суспільстві, за Д. Беллом, відбуваються тоді, коли цей сектор і той, що йде за ним (сектор, який містить у собі уряд, закони, освіту тощо), стають у суспільстві найпріоритетнішими. Учений підкреслює, що відмінною рисою постіндустріального суспільства є масове розповсюдження творчої інтелектуальної праці, інакше кажучи, інформації. Тож, розробка архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління є абсолютно своєчасною й доцільною.

З активним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій постає питання їх упровадження в процеси інформаційного забезпечення управління. У цій ситуації виникає проблема взаємодії суб'єкта інформаційного забезпечення управління, об'єкта цього процесу та автоматизованих засобів їх комунікації. Американський соціолог і футуролог Е. Тоффлер у своїх працях серед трьох основ суспільства називає інформацію. Він зазначає, що інформація та її вища форма – знання виступають го-

ловним інструментом суспільства як системи. Технологічні зміни, за Е. Тоффлером, приведуть людство до психологічних потрясінь («шок майбутнього»): «Шок майбутнього – це феномен часу, продукт усе більшого прискорення темпів змін у суспільстві. Він виникає в результаті накладення нової культури на стару. Це шок культури у власному суспільстві» [18]. Сучасні вчені доходять висновку, що розвиток інформаційних технологій є найхарактернішою рисою сучасної соціальної еволюції. Саме інформаційні технології є головною причиною того, що суспільство у розрізних регіонах і в різних державах дедалі більше стає єдиною системою [11].

Архетипні образи супроводжують людину завжди, вони є джерелами міфології, релігії, мистецтва і, безперечно, аналітики, оскільки аналіз, синтез, що слідує за ним, і подальший прогноз на цій підставі ґрунтуються на певних архетипах особи аналітика як суб'єкта інформаційного забезпечення управління. Архетипи й символи визначатимуть особистість аналітика й організацію ним інформаційного забезпечення управління. Так само архетипи будуть впливати і на керівника (як об'єкта інформаційного забезпечення управління), який використовуватиме результати аналізу для ухвалення управлінського рішення. У процесі аналізу й синтезу інформації відбувається постійне шліфування певних образів, які згодом перетворюються на все більш конкретні й прагматичні за своїм змістом.

Особисте несвідоме, за К. Юнгом, містить у собі конфлікти та спогади, які у минулому були усвідомлені, а згодом були забуті. До несвідомого належать і ті враження, яким бракує яскравого забарвлення, для того щоб відобразитися у свідомості. К. Юнг стверджував, що особисте несвідоме містить у собі комплекси або скупчення емоційно насичених думок, почуттів і спогадів, винесених особою з колишнього власного досвіду або з родового, спадкового досвіду. На думку науковця, ці комплекси скомпоновано навколо найзвичайнісньких тем, і вони чинять досить сильний вплив на поведінку особи. Цей аспект теорії К. Юнга може бути досліджений у контексті особи аналітика – головного суб'єкту інформаційного забезпечення управління. Особистість аналітика у певний час може впливати на результати аналізу та синтезу інформації в процесі реалізації його професійних завдань. Професіологія аналітика показує, що аналітична робота, яка є абсолютною складовою інформаційного забезпечення управління, є процесом творчим, як і всі мисленнєві процеси. Саме тому концепт архетипу для дослідження ефективності інформаційного забезпечення управління є достатньо перспективним.

К. Юнгом висунуто концепт про існування більш глибокого прошарку у структурі особистості, який він назвав колективним несвідомим. Колективне несвідоме – це сховище латентних слідів пам'яті людства. У ньому відображено думки та почуття, спільні для всіх людей і такі, які є результатом спільного емоційного минулого. Для суб'єкта інформаційного забезпечення управління – аналітика – колективне несвідоме накладатиме свій відбиток у процесі відбору, аналізу та синтезу інформації для вирішення конкретних управлінських завдань. Цей аспект слід урахувати і в процесі фахової підготовки аналітика, яка сьогодні здійснюється не так активно і змістовно, як цього вимагають час і реалії інформаційного суспільства та його вищої форми – суспільства знань.

Архетипна методологія дозволить створити чітку систему знання щодо професійної придатності, тематичної та галузевої орієнтації, підвищення ефективності роботи аналітика та визначення галузі, в якій будуть здійснюватися аналіз і синтез інформації, як складової інформаційного забезпечення управління..

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розробка архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління в сучасних умовах стає дедалі потрібнішою й актуалізується в умовах всезростаючої кількості інформації, яка має бути оброблена для ухвалення ефективного управлінського рішення. Архетипна методологія набуває важливості в контексті інституціалізації інформаційного забезпечення управління як сфери практичної діяльності, сфери підготовки фахівців

з інформаційного забезпечення управління та власне галузі управління як об'єкту інформаційного забезпечення. Нагальним є дослідження особи аналітика як творчої, інтелектуальної особистості, впливу його емоційного стану на результати аналізу та синтезу ситуативної інформації. В умовах всезростаючих обсягів інформації, яка обертається в інформаційному полі управлінського рішення й активно впливає на його ефективність, доцільно розглядати разом із технологічними аспектами і психологічними. Архетипна парадигма має формуватися на інтеграції результатів досліджень у галузі управління, інформаційно-комунікаційних, соціальних наук та психології особи як суб'єкта й об'єкта інформаційного забезпечення управління. Створення архетипної парадигми інформаційного забезпечення управління сприятиме подальшій інституціоналізації фаху аналітика, його місії в суспільстві знань, а отже і покращенню інформаційного забезпечення управління, що створить гармонійне середовище ухвалення управлінського рішення.

Література:

1. Архетип // Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 1998. – 800 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Академия, 1999. – С. 569
3. Воройский Ф. С. Информатика: новый систематизированный словарь-справочник (введение в современные информационные телекоммуникационные технологии в терминах и фактах) / Ф. С. Воройский. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ФИЗМАТ-ЛИТ, 2003. – С. 21.
4. Дегтяр А. О. Державно-управлінське рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення / А. О. Дегтяр ; НАДУ при Президентіві України, Харк. регіон. ін-т. – Харків : Магістр, 2004. – 223 с.
5. Донченко О. А. Архетипові парадигма в психології [Електронний ресурс] / О. А. Донченко. – Режим доступу : <http://apd.dn.ua/articles/57.html>.
6. Закупень Т. В. Об информационном обеспечении управленческой деятельности госструктур / Т. В. Закупень // Научно-техническая информация. – 1993. – №1. – С. 13–14.
7. Захарова І. В. Основи інформаційно-аналітичної діяльності / І. В. Захарова, Л. Я. Філіпова. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 336 с.
8. Информационные технологии управления : учеб. пособие / Г. А. Титаренко и др. – М. : Юнити, 2003. – 438 с.
9. Клименко І. В. Інформаційне забезпечення державного управління / І. В. Клименко // Енциклопедичний словник з державного управління : довідк. вид. – К., 2010. – С. 296.
10. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Р. А. Коваль ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2008. – С. 8.
11. Максименко И. А. Информационные технологии как главный фактор ускорения социальной эволюции / И. А. Максименко // Гуманитарный вектор. – 2013. – № 2 (34). – С. 59.
12. Павлов О. І. Основи аналітичної діяльності : навч. посіб. / О. І. Павлов ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., каф. регіон. політики та публ. адміністрування. – Одеса : Астропринт, 2011. – 234 с.
13. Пархоменко В. Д. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності / В. Д. Пархоменко, О. В. Пархоменко ; Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформ. – К., 2006. – 223 с.
14. Пішеніна Т. І. Інформаційне забезпечення управління та реферування : навч. посіб. для дистанц. навчання. / Т. І. Пішеніна, О. Ф. Шаповал ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – К., 2006. – 277 с.

15. Сурмин Ю. П. Аналитическая деятельность: теория, методы, инструменты : учебное пособие / Ю. П. Сурмин, И. П. Бидзюра. – К. : Освіта України, 2012. – 494 с.
16. Телешун С. О. Основи аналітичної діяльності в публічному управлінні : навч. посіб. / С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, І. В. Рейтерович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, каф. політ. аналітики та прогнозування. – К. : НАДУ, 2009. – 167 с.
17. Толковый словарь по основам информационной деятельности / под ред. Н. Н. Ермошенко ; Укр. акад. информатики, Укр. ин-т научно-технической информации. – К., 1995. – С. 15.
18. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – С. 23.
19. Юнг К. Г. Аналитическая психология. Тавистокские лекции / К. Г. Юнг. – М. : Азбука-классика, 2007. – 360 с.
20. Юнг К. Г. Архетипы и символы / К. Г. Юнг. – М. : Ренессанс, 1991. – 292 с.
21. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного / К. Г. Юнг // Вопросы философии. – 1988. – № 1. – С. 131–138.
22. Юнг К. Г. Человек и его символы / Юнг К. Г. – СПб : Б. С. К., 1996. – 651 с.